

a félszázados jubileum emlékére Sényi László gondos szerkesztésében kiadott a Társaság. Sajnos, meg kell vallani, olyan példa ez, amit a magyar irodalmi társaságok nem tudnának követni, nemcsak a vidékiek, hanem a fővárosiak sem. A könyv, amelyben nyolcvan író képviseli Erdély lelkét verssel, tanulmánnyal, szépprózával, Apponyi Albert üdvözlétének fakszimiléjével s báró Kemény János Epilógjával végződik, amely ezt az intelmet intézi Erdély három anyanyelvet beszélő népeire, de úgy, hogy *van arra miért felfigyelni Erdély határán túl is*:

— Őrizzétek, fejlesszétek kultúrátokat. *Becsüljétek egymás szellemi kincseit, s ne engedjétek, hogy a napi politika áldozatául essék egyetlen anyanyelv, egyetlen kultúra sem, mert a nemzeti művelődésnek csak addig van létjogosultsága a földön, amíg a nemzeti öntudat, amely táplálja, megbecsüli minden nép nemzeti öntudatát. Aki egy másik nemzet kultúráját megveti, magát gyalázza meg, de aki örül és védelmére kel más nemzet szellemi kincseinek, saját nemzetének szerez vele dicsőséget!*"

Kemény János üzenete, amelyből Móra ezeket a sorokat tartotta fontosnak, máig időszerű tanulság!

KÉT KÖNYV MÓRICZ ZSIGMONDRÓL

CZINE MIHÁLY: MÓRICZ ZSIGMOND

A magyar próza egyik legnagyobbjának életét, munkásságát bemutató és elemző mű az újra indított *Nagy Magyar Írók* könyveinek sorában látott napvilágot, abban a felújított kismonográfia sorozatban, amelynek célját, hivatását a Kiadó a következőkben jelölte meg: „Elsősorban az irodalommal most ismerkedőknek szánjuk ezeket a könyveket, kedvet ébresztő szándékkal a további olvasáshoz.” Nos, ezt a célt aligha lehet eszményiben szolgáltni annál, ahogyan Czine Mihály ebben a könyvében tette.

Czine nemcsak témájának tudós ismerője, de az íróról szólva sok tekintetben ő is íróvá válik. Könyvének számos olyan szuggesztív, karakterisztikus részlete van, ami éppúgy felejtetetlenül megrögződik az olvasóban, mint szépirodalmi olvasmányainak sok-sok mozzanata. Valóban bravúros teljesítmény, ahogy egy-két biztonságos tollvonással, néhány találó képpel, kifejezéssel, megállapítással atmoszférát tud teremteni. A szülői ház hangulatát, a szülők egyéniségét, a szatmári táj levegőjét, ízeit, színeit, az ott lakó nép jellemét éppoly elevenen és markánsan adja vissza, mint ahogy néhány rövid oldalon átélhetővé, érzékelhetővé teszi (sőt: átélni, érzékelni *kényszeríti*) a politikai közhangulatot, egy-egy írói érzelemállapotot, vagy az egyes Móricz-művek világát, problematikáját. Ha kell, objektíven vizsgálódó, józan tárgyilagossággal mérlegelő, de ha a tárgy úgy kívánja (mert sohasem öncélú ez nála), szeret és tud

szubjektív lenni, személyes élményeinek, érzéseinek utat engedni. S teszi ezt mindvégig élvezetes, sodró lendületű, szép stílusban.

Az eredmény olyan olvasmányos mű, ami minden bizonnyal háromszorosan is elősegíti az előbb idézett kiadói szándék megvalósulását: kedvet ébreszt (ill. fokozza az érdeklődést) Móricz iránt, hozzájárul általában az irodalom megszerettetéséhez, és kedvet ébreszt az *irodalomtörténet* iránt is. Mert az olvasmányosság csak az érem egyik oldala. Legalább ennyire fontos kiemelni a könyv tudományos jellegét, értékeit is.

Ha filológiailag megközelítően pontosak akarunk lenni, azt kell mondanunk, hogy Czine kismonográfiája terjedelmének kb. 90%-ában nem más, mint a *Móricz Zsigmond útja a forradalmakig*, ill. az irodalomtörténeti kézikönyv Móricz-fejezete egyes helyeinek változatlan átvétele — és megfelelő összekötő szöveg révén szerves egységgé, egészé formálása. Éppen ezért, ha az előbbieken a mű olvasmányos értékeiről szóltunk elismerően, most ugyanezt kell tennünk tudományos nézőpontjából tekintve is. Hiszen a Móricz portrét a *Kézikönyv* 5. kötetéről megjelent kritikák, szakvélemények egyöntetűen a kötet egyik legjobb, legszínvonalasabb részletének tartották — teljes joggal —, s ugyancsak elismerő volt a vélemény annak idején a nagy kismonográfiáról is. Ezek a tények szépen bizonyítják, hogy Czine könyve mint népszerűsítő mű igen magas tudományos színvonalú is egyben, a népszerűsítő jelleget korántsem a tudományos nivó rovására, hanem éppen

azon keresztül, annak révén valósítja meg, a Móricz-kutatás jelenlegi eredményeinek summáját adva.

A népszerűsítés legjobb, legeredményesebb útja ez, az olvasmányosan tudományos művek tervszerű kiadása. Czine könyvének „összeötvözése” a másik kettőből ezt a célt figyelembe vevő tudatos alkotó munka eredménye. Ha lenne rá helyünk, érdemes volna hosszasan elidőzni annak vizsgálatánál, hogy mit vett át és mit hagyott el amazokból, amikor ezt a külön, önálló művet elkészítette, mert nagyon sok tanulsággal járó irodalomtörténeti műhelytanulmány kerekedhetne belőle, számos módszertani következtetéssel a tudományos népszerűsítésre vonatkozóan.

Reméljük, hogy a sorozat többi kötete szintén olyan igényes és értékes lesz, mint Czine Mihály *Móricz Zsigmond*-ja, ami — a megjelenés tágában értelmezett időzítését tekintve — méltó tisztelgés is egyben a 90 éve született író emléke, munkássága előtt. (*Gondolat Kiadó 1968.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ

KÁNTOR LAJOS:

VALLOMÁSOS MÓRICZ ZSIGMOND

Adataiban nem sok újat adó kismonográfia Móriczról, de sajátos vizsgálódási szempontja minden adatközlés elmaradásaért kárpótöl. A mű alcíme: *Epika és líra határvidékén* — s az elemzés kiindulópontja, eredeti ötlete: Móricz lírai alapállása és egyetemessége; annak vizsgálata: hogyan válik ez a lírikus programú epikus a korabeli magyar valóság legátfogóbb ábrázolójává. A megrögzött és elfogadott „parasztság írója” minősítés helyett az egyetemességet, az összmagyarságot veti értékmérőnek a mórliczi műhöz — sikerrel.

Tulajdonképpen egy művészetpszichológiai vizsgálat eredményét olvastuk Kántor Lajos könyvében, az írói egyéniség és a mű kapcsolatának szálaikat követhettük. A lírikus program és a minden műben való személyes jelenlét kimutatása a szerző célja, s ebben a munkában olyan hozzáértéssel és jártassággal rendelkezik, hogy képes ezt a nagy terjedelmű életművet más rendbe állítani, mint azt az irodalomtörténetírás eddig tette. Ellenvetésem lehetne módszerével szemben, hogy ez csak egyszempontú vizsgálat, de bizonyos, hogy a leg-

lényegesebb szempontok egyike az övé, s ezzel magyarázható, hogy olyan megállapításokat tehet a szerző, amelyek eddig a Móricz-irodalomból hiányoztak: az írói alapélmények megállapítása; a líraiság és a drámaiság viszonya; a regényalakok születésének és kialakulásának követe; a városi élmény vizsgálata; Bethlen Gábor s az író lelki rokonvonásai, s végül egy keveset emlegetett Móricz-regény értékeire való figyelmeztetés: a *Rab oroslán* a szerző szerint a magyar középosztály kiúttalanságának regénye.

A kismonográfia harmadik kötete Kántor Lajosnak, sokoldalú irodalomtörténeti érdeklődésének és értő munkásságának bizonyossága. Kántor a Korunk szerkesztőségének tagja, az egyik leggyakrabban szóló figyelemre méltó romániai magyar irodalomtörténész-kritikus. A magyar klasszikusok romániai kiadásai elé számos előszót írt, mind-mind újjáértékelés volt. Találkoztam nevével a romániai fiatal magyar írók — a Forrás-nemzedék — kötetének előszavai alatt is, és több alkalommal olvastam fiatalokat bemutató írásait a Korunk-ban. Könyvet írt *Az ember tragédiája* százéves vitájáról. Közel egy éve olvastam a Korunk-ban *Kövek* című rovatát, amelyben minden alkalommal a (hazai s ottani) magyar irodalom aktuális gondjáról, jelenségéről szól. S tudok róla, hogy készül az *összegező* műre: a 20. századi magyar nővela monográfiáját írja. Kántor abból a fiatal irodalomtörténész-író gárdából való, amely a nagy elődök hagyományain nevelődött a kolozsvári egyetem és folyóiratok körül (Balogh Edgár, Jancsó Elemér, Cseh Gyula, Szabédi László kezei alatt), de éppen benne és társaiban (Láng Gusztáv, K. Jakab Antal, Lászlóffy Aladár, Páskándi Géza) nyilatkozik meg az elődök hagyományain gazdagodó, de őket túllépő nemzedék.

Móriczról szóló kismonográfiájának van hazai tanulsága is: az utóbbi időben rejtve élő és meg-megnyilatkozó Móricz-ellenességgel, az író másodvonalba helyezésével, a mórliczi életmű és írásmű hagyományainak folytathatóságát tagadó nézetekkel is vitázik. (*Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest 1968.*)

ILIA MIHÁLY

